

ЗООТЕХНІЧНІ НАУКИ

УДК 636.2.082.2
© 2017

В.Д. МІЛЬЧЕВСЬКИЙ,
доктор сільськогосподарських наук

*Всеросійський науково-дослідний
інститут тваринництва, Росія
E-mail: xantarama@mail.ru
Московська область, Подільський район,
селище Дубровиці*

РЕЗУЛЬТАТИ СХРЕЩУВАННЯ ЦИГАЙСЬКИХ ОВЕЦЬ З ПОРОДОЮ РОМНІ-МАРШ

Досліджено схрещування цигайських маток з баранами породи ромні-марш в умовах південних сухих степів. Встановлено, що помісне потомство достовірно поступається чистопородним одноліткам за продуктивністю і життєздатністю. Запропоновано при схрещуванні більше ретельно відбирати породи і основну увагу приділяти роботі з кожною окремою твариною, а не тільки з назвами порід. Відбір тварин для дослідів проводити тільки методом випадкової вибірки, приділяти підвищену увагу життєздатності помісного потомства.

Ключові слова: порода, схрещування, віці, природні зони, цигай, ромні-марш, відбір, оцінка тварин.

Схрещування – один із широко використовуваних методів швидкої зміни тварин. Селекціонерами перевірено багато тисяч варіантів міжпородних схрещувань. Ставилися завдання отримати нащадків, в яких поєднувалися б корисні якості вихідних порід, проявлявся ефект гетерозису або покращилася хоча б одна з селекціонованих ознак, не погіршуючи при цьому інших.

Такі завдання були поставлені і в нашому дослідженні зі схрещування овець цигайської породи з породою ромні-марш у сухих південних степах.

Для проведення дослідження використані чистопородні елітні цигайські матки місцевого племінного стада та елітні чистопородні барани ромні-марш, вирощені в середній нечорноземній зоні Росії. Матеріалом для аналізу були результати спостережень за матками, баранами та їх потомством, а також індивідуальний облік його продуктивності. Дані матеріалу порівнювалися з результатами, отриманими в тих самих умовах на аналогічних матках за чистопородного розведення в тих самих отарах. Такий варіант

схрещування не є новим для нашого вівчарства. Подібні схрещування цигайських овець з англійськими м'ясними породами експериментально проводили в Асканії-Нова, у виробничих умовах багато років у племзаводі “Влада праці” в лісостеповій зоні. Таке схрещування використовували під час створення приазовського типу цигая в Приазов'ї. Єдина думка про ефективність цього варіанта схрещувань відсутня й дотепер.

Дослідженнями З.В. Спешневої [4] встановлено, що для Півдня України схрещування цигая з довгошерстим англійським м'ясним (у даному випадку той же ромні-марш) завдає шкоди, оскільки продуктивність отриманих помісей нижча, ніж у вихідних форм. За теоретичними міркуваннями інших авторів [3], схрещування з ромні-маршами при виведенні приазовського типу в таких же південних степах України (трохи на схід від Асканії-Нова) було корисним, але не для підвищення продуктивності, а для розхитування консервативної спадковості цигайських овець і створення в такий спосіб кращих можливостей для подальшої

селекції. Можливо, так воно і було, з цим побічно погоджується і теоретик розведення Е.Я. Борисенко [1, с. 405–406]. У племзаводі “Влада праці”, за виробничими даними, багато років помісні ромні-марш × цигайські вівці різних поколінь не поступалися по продуктивності чистопородним ромні-маршам, що вже багато поколінь розводилися в тому самому середовищі, зоні і відповідно адаптувалися. Залишалося тільки нез’ясованим, яка ж порода є там поліпшувачем – цигайська чи ромні-марш. Обидві породи, по суті, були колись завезені в цю зону і пройшли в ній приблизно однакові періоди адаптації.

З огляду на викладене і ту обставину, що в умовах сухостепної зони такий варіант схрещування проводився взагалі вперше, дослідження було проведено двічі у два різних роки для перевірки відтворюваності отриманих результатів. **І відповідь на основне питання – про доцільність саме такого варіанта схрещування – була отримана.** У досліді було задіяно три маткових отари загальною чисельністю 1873 тварини. Народилося 1930 ягнят. З них сформували чотири піддослідні групи по 300 голів: цигайська і помісні баранчики і такі самі дві групи ярочок. Усі ягнята обов’язково з точно встановленим походом до батькові та матері.

Спостереження за баранами породи ромні-марш показали, що ці тварини постійно відчували себе пригнічено, відставали від цигайських баранів на пасовищі та при переходах; у спекотні дні їх дихання частішало настільки, що п’ятірку англійських баранів безпомилково знаходили з-поміж баранячої отари по часто здіймаючихся боках. До речі, уважним вівчарам подібну картину надається можливість побачити і на російських виставках овець, що проводяться не в найспекотнішу пору року (кінець травня) в Елісті, Іпатові, Ростові та в інших містах. Для цього досить підійти до місць демонстрування напівтонкорунних овець і подивитися, як дихають цигайські вівці і вівці, створені на базі ромні-маршів, лінкольнів, текселів та інших розрекламованих порід, завезених з країн, що мають високорозвинене тваринництво. Барани ромні-марш вимагають підвищеної до себе уваги, особливого догляду, і навіть

при цьому виявилися придатні до використання як плідники лише два сезони за мінімального навантаження.

Вовна помісних овець відрізнялася від вовни цигайських однолітків як на різних, так і на однакових ділянках руна: не мала характерної пружності, часто була сплутана і збита, наприкінці зимівлі в багатьох тварин випадала на шії. Серед помісей велика кількість тварин виявилися з ослабленою конституцією, за класним складом вони помітно поступалися чистопородним одноліткам. При вимірі продуктивності піддослідних овець результати візуальних експертних спостережень отримали об’єктивне підтвердження. Очікуваного гетерозису по жодній з корисних ознак не було виявлено.

Помісні ярки, що дожили до бонітування і стрижки разом з цигайськими, практично не відрізнялися від них за середньою масою тіла, середніми настригом і довжиною вовни, але відрізнялися великою різноманітністю маси тіла, довжиною і особливо товщиною вовнових волокон. Напівбрати піддослідних ярки вирощувалися в кращих, ніж вони, умовах годування. Тому й настриг вовни чистопородних баранів виявився на 0,5 кг вищим (при $P > 0,99$), тобто цигайські барани краще відреагували на деяке поліпшення годування (табл. 1).

За повторного проведення такого досліді наступного року продуктивність помісних овець обох статей була в середньому нижче, ніж у чистопородних. Настриги в ярки становили 3,5 і 3,4 кг, у баранів – 5,3 і 5,2 кг, маса тіла 38 і 37 кг, 49 і 48 кг відповідно. Зазначимо, що ці показники зафіксовані на тій стадії природного відбору, коли його дія в основному вже завершилася, тобто найнежиттєздатніші тварини до цього моменту не дожили. Спостереження показали, що таких тварин було більше серед помісних. Про це саме свідчать і результати зважування дво-місячних ягнят у другому досліді (табл. 2).

Цигайські ярочки-одинці перевершували помісних за масою тіла на 2 кг, ярочки-двійні не розрізнялися, у баранчиків різниця була на користь чистопородних. Важливий і той факт, що серед помісних овець не виявилось тварин, видатних хоча б за однією ознакою,

1. Продуктивність помісного і чистопородного молодняка

Показник	Ярки-годовики, 300 гол.		Барани-годовики, 300 гол.	
	цигайські	ромні-марш × цигайські 1-го покоління	цигайські	ромні-марш × цигайські 1-го покоління
Настриг, кг	3,6	3,5	4,9	4,4
Маса тіла, кг	34	34	47	47
Довжина вовни, см	10,8	11,0	10,7	10,9
Частка елітних, %	22	16	57	25
Частка відбракованих, %	10	18	6	21
Товщина волокон вовни в “якостях”, %	60-та	-	2	-
	58-ма	5	8	4
	56-та	18	18	56
	50-та	57	48	33
	48-ма	20	24	9
	46-та	-	1	-

тобто ефект гетерозису не проявився як в цілому, так і в окремих випадках.

Проведений дослід дає підставу стверджувати, що та мета, заради якої варто було б схрещувати цигайських овець з ромні-маршами не може бути досягнута, принаймні, в умовах сухих степів. Отримані помісі в першому ж поколінні явно вироджуються, їх продуктивність не перевищує продуктивності вихідних форм, а за низкою показників знижується. Теза З.В. Спешневої [4] (яка проводила свій досвід в суворі сорокові роки минулого століття, коли звітність про досліди могла бути тільки беззастережно точною, і відома мені особисто як скрупульозний, дисциплінований та вимогливий дослідник)

про безперспективність описаних тут варіантів схрещування для південноукраїнських степів підтверджений і для сухостепової зони. Успадковуються, як ми бачимо, не тільки і не стільки ті ознаки, за які відома порода отримала визнання у себе на батьківщині, а в основному її негативні характеристики. У той же час відсутність строго експериментальних даних про потенційні можливості вітчизняних порід і невідповідність фактичних даних про продуктивність імпортованих порід в нових для цих порід умовах даним доступних вівчарям джерел інформації (у тому числі, на жаль, навчальних посібників та офіційних рекомендацій) дають привід для стихійного, недалекоглядного схрещування.

2. Маса тіла чистопородних і помісних ягнят у двомісячному віці

Групи по статі і числу в посліді	Цигайські, 300 гол., кг	Ромні-марш × цигайські 1-го покоління, 300 гол., кг	Різниця (цигай – помісні), кг
Баранчики-одинці	17,9	17,1	0,8 (P>0,99)
Баранчики-двійні	13,3	12,8	0,5
Ярочки-одинці	17,2	15,2	2 (P>0,99)
Ярочки-двійні	13,0	13,0	0

Прагнення вирішити всі питання схрещування починає поступатися більш тверезому підходу до цього нехай і потужного, але далеко неуніверсального прийому селекції. У тій самій Монголії, де вівчарство мають вести теж на сухих територіях, учені вже потурбувалися про розробку систем тваринництва, що включають “комплексний підхід, який поєднує вдосконалене управління тваринами і маркетинг із селекційною діяльністю, а не пропаганду єдиних практик, таких як схрещування з корінними породами” [5]. У вівчарстві ж на зазначених територіях повсякденна кропітка робота з відбору, підбору, виявлення батьків-поліпшувачів потомства – замінюється цим, не завжди обґрунтованим методом і закономірно закінчується невдачами та розчаруваннями.

Прикладів цьому безліч [6]. Особливо згубними виявилися наслідки схрещування тонкорунних і напівтонкорунних овець з курдючними практично у всіх вівчарських зонах Росії. Якщо проїхати всю зону основного зосередження тонкорунного вівчарства Росії по степах і напівпустелях Ставропілля і Калмикії, аж до Каспію, то можна з жалем спостерігати, що саме тут овечих отар стало в рази менше, а ті, що потрапляють у поле зору, – зовсім не є тонкорунними, а в основному строкатими, але і не курдючними, – жодною мірою не відселектовані помісі, які дуже нагадують примітивні низькопродуктивні стада Африки і Близького Сходу.

Із подачі фахівців, які вірять у легкодоступні чудеса схрещування, багатьох нових некомпетентних господарів стад, ну і при потуранні контролюючих інстанцій, вівці з однорідною вовною замінюються на помісних рябих, як правило, з такою ж м'ясною продуктивністю, але вже без якісної вовни, а головне – з розхитаною спадковістю і перспективою витратити багато років для повернення їх корисних якостей, хоча б до колишнього рівня. У чималому ступені цьому сприяють і так звані теоретичні положення про те, що для помісного поголів'я необхідно створювати добрі умови годівлі та утримання [1]. Це положення не витримує елементарного логічного аналізу, сприяє показусі і рекордоманії. Як часто ми бачимо пишних тварин на виставках, які представляються як результат схрещування з новою модною породою, як нове селекційне досягнення. А насправді – просто тварина, вибрана за фенотипом з великого числа однолітків і добре вигодована в окремій виставковій групі. Такі тварини є в будь-якій породі і їх можна знайти і виростити для презентації практично в будь-якому стаді. Для мислячого ж селекціонера абсолютно зрозуміло, що необхідно створювати належні умови для всіх тварин усіх порід, усіх кровностей і напрямів продуктивності. А результати, що не вводять фахівців в оману про достоїнства тварин, можна отримати тільки в рівних умовах. І ця істина до досліджень зі селекції овець має саме пряме відношення.

Бібліографія

1. *Борисенко Е.Я.* Разведение сельскохозяйственных животных / *Е.Я. Борисенко.* – М.: Колос, 1967. – 406 с.
2. *Мильчевский В.Д.* Некоторые соображения о скрещиваниях в цыгайском овцеводстве / *В.Д. Мильчевский* // Овцы, козы, шерстяное дело. – 1998. – № 1. – С. 38–42.
3. *Северин В.С.* Приазовский тип – гордость коллектива племзавода / *В.С. Северин* // Овцеводство. – 1967. – № 7. – С. 6–10.
4. *Спеишева З.В.* Сравнение эффективности скрещивания цыгайской породы овец с английскими мясными породами: гемпшир и ромней-маршами: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. с.-г. наук / *З.В. Спеишева.* – “Аскания-Нова”, 1950. – С. 6–10.
5. Is cross-breeding with indigenous sheep breeds an option for climate-smart agriculture? / *Andreas Wilkes and others.* – February 2017. – Vol. 147. – P. 83–88.
6. *Филатова А.Л.* Перспективы цыгайского овцеводства на Юге России / *А.Л. Филатова* // Овцы, козы, шерстяное дело. – 2014. – № 3. – С. 4–6.

Рецензент – доктор сільськогосподарських наук,
професор **С.Г. Піщан**